

Знати: закономірності взаємодії суспільства і природи, види природних ресурсів та їх розміщення, принципи раціонального природокористування.

Вміти: оцінювати екологічний стан територій, визначати антропогенне навантаження, наносити об'єкти на карту, розробляти рекомендації для сталого природокористування й екологічного виховання.

Науково-дослідна робота та міжнародне співробітництво.

Подружжя Рудзінських активно брали участь у всеукраїнських наукових конференціях. Зокрема, у таких:

– Рудзінський В. А., Рудзінська Н. Й. «Екологічне виховання у педагогічному коледжі» (з досвіду роботи) 27 травня 1998 року конференція на тему «Інноваційні підходи в професійній підготовці молоді»;

– Рудзінська Н. Й. «Відновлення історичного минулого ботанічного саду – аптекарського городу при Кременецькому педколеджі» 16-18 червня 2000 року в Тернополі та Кременці відбулась конференція на тему «Інтродукція рослин на Волино-Поділлі»;

– Рудзінський В. А., Рудзінська Н. Й. «Екологічними стежками» 24 травня 1999 року Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічна наука в сучасній школі»;

– Рудзінський В. А., Рудзінська Н. Й. «Екологічне виховання студентів як основи забезпечення екологічного майбутнього» 26 травня 2000 року науково-практична конференція «Актуальні проблеми підготовки фахівців еколого-спортивного напрямку» та інших.

Вони були зразковим подружжям, завжди разом під ручку, допомагали один одному і друзям. Надія Йосипівна з пошаною зверталася до свого чоловіка лише «Василь Андрійович». Син Віктор із родиною давно проживає у Франції. У нього є двоє синів, один з яких нещодавно закінчив Сорбонський університет.

Список використаних джерел:

1. Загальні накази за період з 06 січня по 31 грудня 1996 року (№1–№244) Кременецького обласного комунального педагогічного коледжу ім. Т. Г. Шевченка. Кременець, 1996. [Рукопис. Архів коледжу].

2. Матеріали акредитаційної експертизи Кременецького обласного комунального педагогічного коледжу ім. Т. Г. Шевченка щодо акредитації за II рівнем напрямку 0101 «Педагогічна освіта» спеціальності 6.010100 «Педагогіка та методика середньої освіти. Біологія». Кременець, 2000. 250 с.

СУЧАСНІ ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІСТА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

Лісовський А.С., Матвійчук Б.В., Мендерецький В.В., Габрук О.В.
*lisandrgeo@ukr.net borismatv@gmail.com, menderetskyi.vadim@kpnpu.edu.ua,
geo1b22.habruk@kpnpu.edu.ua*

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

The modern features of the development of the city of Kamianets-Podilskyi are analyzed. Modern trends in the functioning of the city's production sector, in particular its energy sustainability, are identified. Certain aspects of the demographic situation are highlighted. The problems and prospects for the development of the studied settlement are outlined.

Key words: city, relocation, cogeneration, population.

Кам'янець-Подільський – одне з найдавніших і найсамобутніших міст України, що поєднує в собі багатовікову історію, унікальну архітектуру, вигідне географічне положення та значний туристично-рекреаційний потенціал. Його розвиток у ХХІ столітті визначається взаємодією історико-культурної спадщини, соціально-економічних процесів, урбаністичних тенденцій і сучасних проблем. Місто відіграє важливу роль у структурі територіальної організації Хмельницької області та Західного регіону України.

Кам'янець-Подільський розташований на південному заході Хмельницької області, на березі річки Смотрич, у межах Подільської височини. Географічне положення міста має сприятливий комплекс природних умов: помірно континентальний клімат; рельєф міста та околиць визначається поєднанням глибоких каньйоноподібних долин, платоподібних форм і скелястих виступів. Саме природні особливості стали основою для формування унікального історико-містобудівного ландшафту, який визначає неповторність Кам'янця-Подільського.

Річка Смотрич відіграє ключову роль у формуванні природно-територіальної структури міста. Її глибокий каньйон створює природний захисний бар'єр, який у минулому сприяв обороноздатності міста, а нині є важливим елементом рекреаційно-туристичного розвитку. У межах міста функціонує низка природоохоронних установ, зокрема Національний природний парк «Подільські Товтри», який охоплює частину території Кам'янець-Подільського району. Це найбільший національний парк України, що має природоохоронне, рекреаційне та еколого-освітнє значення для регіону.

Кам'янець-Подільський відомий своєю архітектурною спадщиною, що відображає різні історичні епохи та культурні впливи. Старе місто, розташоване на скелястому острові, оточеному каньйоном Смотрича, є унікальним зразком середньовічної фортифікаційної архітектури. Кам'янець-Подільська фортеця – візитівка міста, яка збереглася у відмінному стані і є символом його історичної тяглості.

Наявність великої кількості архітектурних пам'яток (католицькі та православні храми, Вірменський бастіон, Польська брама, міські вежі, замковий міст тощо) формує потужний туристичний ресурс, що стимулює розвиток сфери послуг, готельного бізнесу, транспортної інфраструктури. Водночас збереження культурної спадщини потребує значних фінансових ресурсів та системного підходу до реставраційних робіт, аби уникнути деградації історичного середовища під впливом антропогенних і природних факторів.

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року демографічна ситуація в Кам'янці-Подільському, як і в більшості міст західного регіону, зазнала істотних змін. Місто стало одним із важливих центрів тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, що суттєво вплинуло на його населення, соціальну структуру та економічну динаміку. Якщо до 2022 року спостерігалася тенденція до поступового скорочення чисельності жителів через природне скорочення і міграційний відтік, то після вторгнення відбулося короткочасне, але помітне зростання кількості населення.

Кам'янець-Подільський, завдяки своєму географічному положенню – віддаленості від лінії фронту, наявності розвиненої соціальної інфраструктури, закладів освіти й охорони здоров'я – став безпечним місцем для багатьох українців, які залишили прифронтові регіони. Протягом 2022–2023 років у місті проживало, за різними оцінками, від 10 до 20 тисяч внутрішньо переміщених осіб, серед яких переважали жінки, діти та люди старшого віку. Це тимчасово підвищило навантаження на соціальну, освітню та медичну інфраструктуру, але водночас сприяло пожвавленню місцевої економіки, особливо в сфері торгівлі, послуг і житлового сектору.

З демографічного погляду, така ситуація призвела до зміни вікової та статеві структури населення. Відбулося зниження частки чоловіків працездатного віку через мобілізаційні процеси, виїзд за кордон і загальні втрати на війни. Натомість підвищилася частка жінок і дітей, а також літніх осіб, які прибули до міста з інших регіонів.

Тимчасовий приріст населення не компенсував загальних тенденцій депопуляції, оскільки природне скорочення зберігалось.

Рівень народжуваності після 2022 року суттєво знизився. Військові дії, економічна нестабільність і соціальна невизначеність зумовили відкладення сімейних планів у молодих родин. Медичні заклади міста фіксують зменшення кількості пологів, що відповідає загальноукраїнській тенденції. Водночас рівень смертності залишився відносно стабільним, але структура причин смерті змінилася: зросла кількість випадків, пов'язаних зі стресом, серцево-судинними захворюваннями та психологічними розладами.

Міграційна ситуація після початкового напливу переселенців поступово стабілізувалася. Частина внутрішньо переміщених осіб залишилася в місті на постійне проживання, інтегруючись у місцеве середовище, інші повернулися до своїх регіонів або переїхали за кордон. Такий процес призвів до появи нових соціальних зв'язків, мультикультурного середовища, підвищення попиту на житло та освітні послуги. Кам'янець-Подільський продемонстрував високий рівень адаптаційної спроможності — громада, місцева влада та волонтерські організації активно долучалися до забезпечення умов проживання переселенців, що сприяло соціальній стабільності.

Серед довгострокових наслідків цих змін можна виділити певну трансформацію трудового потенціалу міста. З одного боку, частина місцевих мешканців виїхала на роботу за кордон, що зменшило трудовий потенціал. З іншого — деякі переселенці виявили готовність залишитися й працевлаштуватися, що частково компенсувало дефіцит кадрів у сфері освіти, медицини, сервісу та будівництва. Таким чином, відбувся процес демографічного оновлення через внутрішню міграцію.

Сучасна економіка Кам'янця-Подільського має поліфункціональний характер, поєднуючи промислове, аграрне, транспортне, освітнє та туристичне виробництво. Промисловість міста представлена підприємствами харчової, будівельної, машинобудівної та легкої галузей. Серед найбільших підприємств – цементний завод, будівельних матеріалів, машинобудівні компанії, підприємства з виготовлення меблів, одягу, харчових продуктів.

Після початку широкомасштабної війни до Кам'янця-Подільського релокувались біля 30 підприємств різних галузей економіки.

Перелік релокованих підприємств охоплює такі галузі та види продукції: виробництво автодеталей та аксесуарів для транспортних засобів; алюмінієві профілі та інші вироби з алюмінію; пластик у первинній формі, машинобудування й вимірювальне обладнання, харчова промисловість; виробництво одягу тощо [3].

Підприємства переїхали переважно з Харкова, Києва, Запоріжжя, Дніпра, Краматорська, інших міст Донецької та Луганської областей. Одне із підприємств – завод з виробництва глушників – переїхало з Запоріжжя і вже відновило виробництво на близько 80 % у Кам'янці-Подільському.

Загалом релокація підприємств пожвавлює господарство міста, було створено понад 300 робочих місць, зросли податкові надходження (понад 3 млн грн).

Туризм залишається одним із провідних секторів економіки. Кам'янець-Подільський входить до переліку найбільш відвідуваних туристичних центрів України, приваблюючи щорічно сотні тисяч туристів. Туристична діяльність стимулює розвиток малого та середнього бізнесу – готелів, кафе, сувенірних крамниць, туристичних агенцій.

Сільське господарство в приміській зоні відіграє допоміжну роль, забезпечуючи населення продуктами харчування та формуючи продовольчий ринок міста. Розвинене фермерство, вирощування зернових культур, овочів, садівництво, птахівництво, молочне тваринництво.

Економічні перетворення останніх років характеризуються поступовим переходом до моделі сталого розвитку. Пріоритетними напрямками є енергозбереження, модернізація виробництва, впровадження «зелених» технологій, розвиток індустрії туризму й рекреації.

Місто Кам'янець-Подільський має складну просторову структуру, сформовану в історичному процесі. Його територія поділяється на Старе місто (історичне ядро), Нове місто, райони нової забудови та промислові зони. Старе місто є об'єктом національного значення, що перебуває під охороною ЮНЕСКО, тому його забудова регламентується з метою збереження автентичності [2].

Нові райони розвиваються переважно у північному та східному напрямках, де створюються житлові масиви, соціальні об'єкти, торговельні центри. Сучасні урбаністичні процеси характеризуються тенденціями до збільшення щільності забудови, упорядкування транспортної інфраструктури, розвитку індустріальних і бізнес-зон.

Однак місто стикається і з низкою проблем – зношенням житлового фонду, недостатньою кількістю паркомісць, хаотичною забудовою в деяких районах, обмеженими можливостями розширення історичного ядра через природні особливості рельєфу. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває концепція гармонійного поєднання історичної спадщини з сучасними архітектурними та транспортними рішеннями.

Кам'янець-Подільський має винятковий туристично-рекреаційний потенціал, який базується на поєднанні історико-культурних, архітектурних, природних чинників. Місто є складовою багатьох національних і міжнародних туристичних маршрутів. Важливими туристичними локаціями є Кам'янець-Подільська фортеця, Ратуша, Вірменський квартал, кафедральний собор, старовинні мости та вежі.

Активно розвиваються нові види туризму – етнографічний, гастрономічний, освітній, фестивальний, а також геотуризм, який базується на дослідженні природних форм рельєфу, каньйонів, печер і товтр. Велике значення має екологічний туризм, орієнтований на відвідування територій Національного природного парку «Подільські Товтри» [1].

Розвиток туристичної сфери сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню іміджу міста на міжнародній арені, залученню інвестицій у сферу обслуговування та інфраструктуру. Водночас надмірна туристична активність може спричинити негативні наслідки — перевантаження транспортної системи, збільшення побутових відходів, руйнування пам'яток архітектури. Це вимагає розроблення стратегії сталого управління туризмом із балансом між економічною вигодою та охороною культурного ландшафту.

Екологічна ситуація в Кам'янці-Подільському загалом оцінюється як задовільна, проте спостерігаються певні локальні проблеми, пов'язані із забрудненням повітря, водних ресурсів і ґрунтів. Основними джерелами забруднення є транспорт, промислові підприємства, застарілі системи каналізації. Важливим завданням міської влади є реалізація програм екологічної безпеки, розширення зелених зон, модернізація очисних споруд.

Місто активно долучається до екологічних ініціатив: встановлюються енергозберігаючі технології, впроваджується роздільне збирання сміття, створюються «зелені» громадські простори. Питання енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії стають ключовими у контексті забезпечення сталого розвитку.

За даними міської адміністрації 2 вересня 2025 року в Кам'янці-Подільському запущено нову когенераційну установку потужністю 2,5 МВт. Це вже п'ятий агрегат, який громада отримала від міжнародних партнерів, а комунальне підприємство «Міськтепловоденергія» (КП МТВЕ) ввело його в експлуатацію.

Завдяки когенерації споживачі міста отримують безперебійне гаряче водопостачання, що особливо важливо у міжсезоння. Дані установки дозволяють щорічно економити понад 10 млн грн на електроенергії для соціальної інфраструктури. Критична інфраструктура працює більш стабільно: лікарні та інші соціально важливі об'єкти можуть підключатися до власної генерації у разі аварійних або планових відключень

електроенергії. Когенераційні установки забезпечують вуличне освітлення, роблячи місто безпечнішим.

Загалом когенерація забезпечує електроенергію 104 об'єкти бюджетної сфери: 54 заклади освіти, 32 заклади гуманітарної сфери, 16 закладів охорони здоров'я та 2 об'єкти соціального захисту [2].

Сучасний розвиток Кам'янця-Подільського є результатом складної взаємодії історико-культурних, економічних, демографічних і екологічних факторів. Місто зуміло зберегти свою унікальну ідентичність, водночас інтегруючись у сучасні економічні процеси та урбаністичні тенденції.

Його подальший розвиток залежить від ефективного поєднання охорони історичної спадщини з модернізацією інфраструктури, диверсифікації економіки, активізації інноваційної діяльності та реалізації принципів сталого розвитку. Кам'янець-Подільський має усі передумови для того, щоб залишатися одним із найпривабливіших культурно-туристичних і освітніх центрів України, що гармонійно поєднує минуле, сучасне й майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Касіяник І., Рибак І., Матуз О., Касіяник Л., Вітвіцький Я. Регіональні палеотури, як інтеративна форма пізнання ландшафту в структурі геотуристичного маршруту «TERRA PODOLICA». *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2021. №2. (Вип. 51). С. 108–121.

2. Кам'янець-Подільська міська територіальна громада: Інвестиційний паспорт. URL: https://kam-pod.gov.ua/files/Investmentpassport2024.pdf?utm_source

3. Матвійчук Б. В. Суспільно-географічні аспекти релокації бізнесу в Україні в умовах війни. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів.. Кам'янець-Подільський, 2024, С. 469-471.*

INTEGRATED GEOECOLOGICAL ASSESSMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Yaryna Sokol

yarynasokol2007@gmail.com

University of Rzeszow

The sustainable development of territorial communities increasingly depends on the ability to integrate natural, social, and economic dimensions of space into a coherent geoecological framework. This paper explores interdisciplinary approaches to assessing and mitigating geoecological problems within local communities, emphasizing the interaction between human activities and natural systems. Using case examples from Podillia and comparable regions of Eastern Europe, the research identifies methodological foundations for integrated geoecological assessment and suggests tools for strengthening local environmental resilience.

Key words: *geoecology; territorial communities; sustainable development; interdisciplinary research; environmental resilience.*

Modern territorial communities face a complex set of geoecological problems: soil degradation, water contamination, landscape fragmentation, and the declining quality of ecosystem services. These challenges cannot be addressed by environmental science alone, they require interdisciplinary collaboration among geographers, ecologists, planners, sociologists, and economists. Geoecological research serves as a platform that unites these disciplines through spatial analysis and sustainability indicators. The concept of geoecological assessment allows